

Примітки

1. Адрес-календарь духовного відомства Черниговской епархии на 1879 год. – Чернигов, 1879. – 180 с.
2. *Акуленко В. І* Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України. – К. : Юстініан, 2013. – 608 с.
3. *Биковський Л.* Василь Дубровський (1897–1966): [Некролог] // Український історик. – 1966. – Ч. 1-2. – С. 92-97.
4. *Білокінь С.* Щоденник Федора Ернста // Пам'ять століть. – К., 1995. – № 3-4. – С. 61-137.
5. Держархів Чернігівської області, ф. 127, оп. 379, спр. 535, 11 арк.
6. Там само, ф. 679, оп. 10, спр. 992, 392 арк.
7. *Заремба С. З., Коваленко О. Б.* Становлення радянського історичного краєзнавства на Чернігівщині // УІЖ. – 1983. – № 4. – С. 104-112.
8. *Казимір В.* Духовенство Чернігівщини у науковому доробку В. Дубровського // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць. – К. ; Глухів, 2011. – Вип. 4. – С. 386-388.
9. *Казимір В. А.* Науково-педагогічна та громадська діяльність В.В. Дубровського в Україні : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. – Чернігів, 2013. – 180 с.
10. *Кочубей Ю. М.* В. В. Дубровський (1897–1966) як сходознавець. – К. : Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, 2011. – 544с.
11. *Курас Г.* Хотів одного – бути вільним (До 40-ліття від дня смерті проф. Василя Дубровського) // Свобода (Нью-Йорк, США). – 2006. – № 43. – С. 9-10.
12. *Матяш І. Б.* Особа в українській архівістиці: біографічні нариси. – К. : Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, 2001. – 226 с.
13. ЦДАВО, ф. Р-166, оп. 6, спр. 9391, 407 арк.
14. Там само, оп. 9, спр. 1483, 165 арк.

Кондратьєв І. В.

Кандидат історичних наук, доцент
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

МЕТРИЧНІ КНИГИ ЦЕРКОВ ЛЮБЕЧА: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЖЕРЕЛА

Метричні книги любецьких церков дійшли до нас за відносно невеликий період історії. Жодної книги не збереглося від XVII–XVIII ст., а від XIX – початку XX ст. маємо метричні записи парафії Воскресенської церкви – за 1822–1835 та 1875–1907 рр., Троїцької та Покровської церков – за 1875–1917 рр. та Аннинської церкви за 1908–1916 рр. На сьогодні метричні книги широко використовуються спеціалістами з генеалогії, але недостатньо в суто історичних дослідженнях.

Любецькі метричні книги є цінним джерелом з церковної історії, зокрема, вони дозволяють встановити імена церковнослужителів. Наприклад, чи не найдовше священиком Покровської церкви був Василь Васильковський (Васильков) – щонайменше від 1875 по 1911 рр. У 1911 р. він помер, відспівували його у Покровській церкві, але поховали на погості Преображенської [12, 40а].

На сторінках книг знайшла своє відображення й релігійна політика в Російській імперії відносно представників інших конфесій та релігій. Фіксуємо кілька випадків хрещення іудеїв – у 1906 р. була вихрещена 18-річна чернігівська міщанка Любов Камська [7, 398зв.-399]. У 1907 р. був вихрещений Абрам Мойсейович Фрадин, 26-ти років. Цікаво, що його хресником виступив сам граф О. Г. Милорадович [10, 5зв.-6].

На початку XX ст. чимало мешканців Любеча переходили (чи поверталися) до старообрядництва. У 1914 р. до старообрядництва перейшов Павло Морозов, 1882 р.н., уродженець Любеча. На той момент він проживав у Києві на Андріївському узвозі, буд. 15, кв. 4 [2, 353].

Фіксуються випадки переходу з православ'я до реформаційних віровчень. У 1911 р. хрещений в Любечі 6 жовтня 1878 р. житель с. Маньки Сергій Манько змінив віросповідання: “переписан из православия в секту баптистов” [3, 106зв.]. Житель Києва, уродженець Любеча 1886 р. народження Матвій Кривопуск у 1914 р. перейшов до євангелістів [4, 8].

Специфічною рисою Любеча кінця XIX – початку XX ст. було перетворення міста у важливий паломницький центр. Тому нерідкими були записи про паломників, які помирали під час прощі, а жінки-прочанки подекуди народжували дітей саме під час паломництва.

Найгучнішими хрестинами в Любечі кінця XIX ст. були хрестини Андрія Коростовця, які відбулися 28 травня 1893 р. у Воскресенській церкві. Батьком малечі був лейб-гвардії капітан Преображенського полку Костянтин Володимирович Коростовець, матір'ю – дружина Лідія Олександрівна. Хресним батьком виступив “Его императорского Высочества Наследник Цесаревич и Великий Князь” Микола Олександрович, тобто майбутній імператор Микола II [6, 107зв.-108].

Достатньо типовими в метричних книгах були записи з широкою географією проживання учасників хрестин чи вінчання. Наприклад, 21 листопада 1914 р. в Любечі народилася Галина Александрович. Батьками були мешканці х. Орликівщина Хорольського повіту Полтавської губернії – дворянин Павло Александрович та його дружина Катерина. Хресним батьком дівчинки став студент Київського університету Св. Володимира Яків Семенюк, хресною матір'ю – дворянка того ж таки Хорольського повіту Лідія Делла-Вос [12, 159зв.-160].

Записи в метричних книгах свідчать про географію паломництва: в Любеч приїжджали з Бессарабської, Віленської, Калузької, Київської та Орловської губерній. Дуже багато людей прибували з Речицького повіту Мінської губернії. До середини XVII ст. частина його території входила до складу Любецького староства. З уходом території Білорусі до складу імперії, ці контакти знову активізувалися.

Однак, чи не найцікавішу інформацію метричні книги зберігають із соціальної історії. Метрична книга Воскресенської церкви за 1822–1835 рр. містить інформацію про поміщицьке землеволодіння та селян-кріпаків. Наприклад, Посудевські володіли землями у с. Миси, Бакуринські – у с. Корольча та ін. [1, 8-16].

З ліквідацією кріпацтва поширюється нова соціальна градація. За нею статус власника (“собственника”) був вищим за селянський, а статус міщанина – вищим за статус “собственника”. У запису від 2 вересня 1895 р. про народження Віри Залеської був виправлений статус її батька Ігнатія Олександровича. У фразі “местечка Любеча собственник”, останнє слово було закреслене і виправлене на “мещанин” [5, 479зв.]. Лютнева революція 1917 р. урівнює стани. Під час хрещення новонародженого Валентина Залеського, що відбулося 11 червня 1917 р., хресниця Домінікія Юліанівна Процько була записана до книги вже як “гражданка г. Киева жена учителя Димитрия Ивановича Процько” [12, 255зв.-256]. У книгах також згадано чимало козацьких родин як Любеча, так і його округи.

Зустрічаємо в книзі інформацію і про представників дворянської верстви. Насамперед, наведемо згадки про володарів Любеча Милорадовичів. 15 червня 1889 р. двадцятирічна Олександра Петрівна Милорадович обвінчалася в Троїцькій церкві з військовим лікарем Віктором Густавовичем Ніккельс (Нікельс), 35-ти років. “Поручителями” зі сторони нареченого були: провізор Генріх Генріхович Зельський та “кандидат Харковского университета” Євгеній Ніккельс. Зі сторони нареченої поручителями виступили завідуючий Любецьким двокласним училищем Міністерства Народної Просвіти Олександр Фіалковський та “разъездной по табачной части” наглядач 8-го Чернігівського округу Олександр Ніккельс [4, 119зв.-120].

Наступний запис відноситься до 1905 р., коли 13 серпня сенатор та граф Григорій Олександрович Милорадович помер у віці 60-ти років. У книзі зазначена причина смерті – “от болезни сердца”. Відспівували графа 17 серпня у Покровській церкві Любеча, і того ж дня повезли ховати до чернігівського Троїцького монастиря [9, 151-152зв.].

Метричні записи Любецьких церков слугують унікальним джерелом й з історії дрібношляхетських родів колишнього Любецького староства Речі Посполитої. Хоча більшість з них у середині XVII ст. покозачили, їх нащадки залишалися жити в Любечі та окрузі. Вивчення цієї інформації дозволяє краще зрозуміти родинні відносини, шляхи внутрішньої міграції, соціалізацію індивідів тощо.

Записи донесли до нас й прізвища любецької інтелігенції, в книгах згадані вчителі та завідуючі училищами, поштові службовці та акцизні чиновники.

Завідуючими Любецьким народним двокласним училищем Міністерства Народної Просвіти були: Олександр Фіалковський (?–1889–?), Василь Стефанович Гордієвський (?–1905–

1907–?), Іван Митрофанович Голик (?–1914–1915–?). Посаду завідуючого Любецьким народним чоловічим училищем Міністерства Народної Просвіти займав Олексій Ісакович Васченко (?–1903–?).

Вчителями різних шкіл Любеча були: Костянтин Скуратич (?–1882 р.–?), Філіп Яндівський (?–1885–?), Георгій Кибальчич (?–1894–1896–?), Олексій Зеньченко (?–1900–1901–?), Євгенія Запольська (?–1902–?), Любов Максименко (?–1905–?), Микита Єременко (?–1908–?), Василь Гордієвський (?–1908–?) та Григорій Хохол (?–1908–?), Єлизавета Заболотна (?–1908–?), Яків Козанчук (?–1914–?), Михайло Хорошук (?–1915–?), Катерина Рожиніна (?–1915–?), Уляна Скляр (?–1917–?). Відомо також, що у 1908 р. вчителем церковної школи м. Любеч був Михайло Введенський.

Працівниками любецької поштово-телеграфної контори були: Філіп Резніков (?–1895–?) – “местечка Любеча почтово-телеграфного отделения начальник”, поштово-телеграфний чиновник Костянтин Крупеннік (?–1908–1913–?), Стефан Гуляко (?–1915–?).

Медичною практикою в Любечі займалися земські лікарі Городнянського повіту: Василь Бекаревич (1886), Микола Богославський (1886), Людвіг Панович (1908). 6 січня 1904 р. у віці 41 рік помер земський лікар та потомствений дворянин Микола Модестович Смирнов. Причина смерті – “от разрыва сердца” [8, 231зв.]. Під 1908 р. в книзі згадана дружина повітового лікаря Марія Бокадевич.

Земськими фельдшерами Городнянського повіту були: Йосип Скуратін (1884), Яків Тузов (?–1900–1913). 23 січня 1913 р. Я. П. Тузов помирає у віці 40 років, він був похований на погості Аннинської церкви [11, 197зв.]. 9 листопада 1916 р. “от старости” помирає його батько – 77 річний городнянський міщанин Петро Тузов [11, 310зв.-311]. Наступним земським фельдшером став Ісак Чорний (?–1913–1915–?). Згадаємо і завідуючого Любецькою винною лавкою Олександра Тихонова.

Таким чином, метричні книги Любеча мають значний інформаційний потенціал, та відображають історію не лише XIX – початку XX ст., але й слугують допоміжним джерелом у вивченні історії у XVII–XVIII ст. Окрім традиційних статистичних та генеалогічних відомостей, вони доносять до нас інформацію про міграцію населення, ареал існування окремих родів, зміни у соціальному статусі та родинних відносинах.

Примітки

1. Держархів Чернігівської обл., ф. 679, оп. 1, спр. 37. Метрична книга Городнянського повіту, м. Любеч, Воскресенська церква (1822–1833), 317 арк.
2. Там само, ф. 679, оп. 10, спр. 1972. Метрична книга про народження, шлюб та смерть по с. Любеч, Покровська церква (1875–1885), 524 арк.
3. Там само, спр. 1973. Метрична книга про народження, одруження, смерть по с. Любеч, Троїцька церква (1875–1885), 396 арк.
4. Там само, спр. 2006. Метрична книга про народження, одруження, смерть по с. Любеч, Троїцька церква (1886–1895), 394 арк.
5. Там само, спр. 2007. Метрична книга про народження, шлюб та смерть по с. Любеч, Покровська церква (1886–1895), 523 арк.
6. Там само, спр. 2019. Метрична книга про народження, одруження, смерть по с. Любеч, Воскресенська церква (1891–1898), 394 арк.
7. Там само, спр. 2031. Метрична книга про народження, одруження, смерть по с. Любеч, Троїцька церква (1896–1906), 451 арк.
8. Там само, спр. 2044. Метрична книга про народження, одруження, смерть по с. Любеч, Воскресенська церква (1899–1907), 354 арк.
9. Там само, спр. 2054. Метрична книга про народження, одруження, смерть, с. Любеч Городнянського повіту, Покровська церква (1903–1910), 402 арк.
10. Там само, спр. 2065. Метрична книга про народження, одруження, смерть по с. Любеч Городнянського повіту, Троїцька церква (1907–1917), 437 арк.
11. Там само, спр. 2069. Метрична книга про народження, шлюб та смерть по с. Любеч Городнянського повіту, Аннинська церква (1908–1916), 312 арк.
12. Там само, спр. 2078. Метрична книга про народження, одруження, смерть по с. Любеч, Покровська церква (1911–1917), с. Радуль (1917), 333 арк.